

SUOMALAISEN LOGOPEDISEN TUTKIMUKSEN YTIMESSÄ

Anu Klippi ja Kaisa Launonen (toim.) (2008), *Research In Logopedics: Speech and Language Therapy in Finland*. Clevedon: Multilingual Matters (269s.)

Anu Klippin ja Kaisa Launosen toimittama *Research In Logopedics: Speech and Language Therapy in Finland* on uraa uurtava teos kansainvälisessä julkaisusarjassa omalta kielialueeltamme. Kirjassa esitellään aluksi lyhyesti Suomen logopedisen koulutuksen ja tutkimuksen historia. Historiahan on varsin lyhyt alkaen 1947 Helsingin yliopistossa aloitetusta koulutuksesta, jonka pääpaino ensimmäisinä vuosina oli puheterapeuttien kouluttamisessa kliiniseen työhön. Alkuvuosikymmeninä kliinisen osaamisen tarpeet tulivat koulutuksessa hyvin huomioiduiksi, mutta metodologinen osaaminen ei tuolloin vielä riittänyt laajempaan logopediseen tutkimukseen. 1990-luvun loppupuolelta lähtien tutkimuksellinen osaaminen on vahvasti kehittynyt, niin että viimeksi kuluneiden 10 vuoden aikana logopediassa on tehty 24 väitöstutkimusta. Kirjan kirjoittajat lukeutuvat suomalaisen logopedisen tutkimuksen pioneereihin.

Kirja kostuu viidestä mielenkiintoisesta pääluvusta. Ensimmäisessä luvussa Marja-Liisa Helasvuo perehdyttää lukijan suomen kielen ominaispiirteisiin ja niiden vaikutuksiin logopediselle tutkimukselle ja logopedisten häiriöiden arvioinnille. Suomen kielen rikas, suffikseihin pohjautuva morfologia ja kielellemme ominaiset morfofoneemiset prosessit, kuten astevaihtelu asettavat erityisiä vaatimuksia niin tutkimusaineistoille kuin

myös kielellisen kehityksen arvioinnissa käytettävälle välineille. Koska suomi on vain viiden miljoonan ihmisen puhuma kieli, tavanomaista on ollut yrittää kääntää ja uudelleen validoida muissa kielissä kehitettyjä arviointivälineitä ja turvautua standardoimattomiin, itse kehitettyihin menetelmiin. Kerttu Hutunen, Leila Paavola ja Anne Suvanto ovat selvittäneet perusteellisesti kliinisessä työssä käytössä olevia arviointivälineitä. Standardoitujen arviointivälineiden rinnalla käytetään standardoimattomia välineitä, erityisesti kun arvioidaan lasten auditiivista muistia ja kerrontataitoja tai aikuisten puheen motorisia toimintoja, nielemistä tai ääntä. Tarve uusien arviointivälineiden kehittämiseksi on suuri. Erityinen pula on välineistä, joilla voitaisiin luotettavasti seurata kuntoutuksen vaikuttavuutta. Tarvitaan myös lisäkoulutusta testiteorioista, jotta eri arviointivälineiden heikkoudet ja vahvuudet tunnistuisivat kliinisessä työssä nykyistä paremmin.

Toisessa pääluvussa lapsen kielen kehityksen ja kielihäiriöiden tutkimuksen eturivin tutkijamme valottavat lapsen tavanomaista fonologista kehitystä, kielellisten erityisvaikeuksien tutkimusta sekä puhetta korvaavien keinojen avulla välittyvän viestinnän haasteellisuutta yhteiskunnassa. Pirjo Kulju ja Tuula Savinainen-Makkonen kuljettavat lukijaa mielenkiintoisesti suomalaislapsen fonologian omaksumisen polulla foneemi-inventaarioiden, fonotaksin ja sanapituuden omaksumisen kautta kielellisiä pulmia ja lukivaiketta ennustaviin tekijöihin. He korostavat, että fonologian omaksumista arvioitaessa on pidettävä mielessä foneemien, fonotaksin ja tavujen välinen yhteisvaikutus ja myös se, että eri kielten omaksumisessa on erilaisia polkuja. Polut voivat olla siinä määrin erilaisia, että yhdessä kielessä poikkeavaksi määritelty kehityspiirre voi olla toisessa kielessä osa tavanomaista kehityskulkua.

Pirjo Korpilahti ja Kaisu Heinänen kokoavat artikkelissaan tuloksia viimeisimmistä suomalaisista lasten kommunikaatiohäiriötutkimuksista. Meidän vilkkaasta tutkimustoiminnastamme he esittelevät kolme tutkimusaluetta: ennenaikaisesti syntyneiden ja small for date –lasten seuranta tutkimuksen, herätevastemittauksia (event-related potentials) hyödyntäviä tutkimuksia auditiivisesta prosessoinnista, kun lapsilla on kielen kehityksen erityisvaikeutta, sekä edellisen kanssa samaa tutkimusmetodiikkaa käyttävän, autististen lasten auditiivisen havaitsemisen tutkimusprojektin.

Kaisa Launonen pohtii artikkelissaan puhetta korvaavaa viestintää perustuslakimme turvaamana oikeutena käyttää itsenäisesti tai avustetusti omaa äidinkieltään tai sitä korvaavaa kommunikaatiokeinoa. Viittomakieltä käytävillä on vahva kieliasema yhteiskunnassamme. Vastaavanlaista asemaa eivät kuitenkaan ole saavuttaneet ne henkilöt, jotka vammautumisen tai sairastumisen seurauksena käyttävät muita korvaavia viestintän keinoja. Heillä on vähemmän ikäisiään keskustelukumppaneita, ja vastavuoroisen kommunikoinnin määrä arjen henkilöiden kanssa jää selvityksissä kestoaltaan päivittäin vain minuuttien tasolle. Kaisa Launonen korostaa, että korvaava viestintäkeinoa käyttävien henkilöiden puhuvien kumppaneiden vastuulla on tehdä tunnetuksi kommunikoinnin eri keinoja ja kehittää toimintamalleja, joiden avulla näiden ihmisten kommunikointi on mahdollista ja yhteisesti jaettavaa.

Kolmannessa pääluvussa tuodaan esiin kaksi vahvaa aikuisten kielihäiriöihin kohdistuvan suomalaisen tutkimuksen osaluetta: afaattisten henkilöiden keskustelun ja kertomisen analyttinen tarkastelu sekä nimeämisen tutkimus. Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka on tarkastellut ensimmäisenä suomalaisena logopedian tutkijana afaattisten henkilöiden kerrontataitoja Michael

Hallidayn systeemifunktionaalisen kieli-teorian viitekehityksessä. Tuloksissa nousee esiin kerrontataitojen peruselementtien merkityksen säilyminen, vaikka niiden tuottamisessa olisi suuriakin pulmia. Afaattiset henkilöt luottavat keskustelukumppanin kykyyn tulkita puutteellisiakin ilmauksia kontekstituen avulla. Kirjoittaja toivoo tulosten rohkaisevan puheterapeutteja keskittymään afaattisten henkilöiden kuntoutuksessa nykyistä enemmän kerrontataitojen palauttamiseen yhteistyössä kuntoutujan läheisten kanssa. Kuntoutuksessa olisi tietoisesti panostettava kerronnan ymmärrettävyyden kannalta oleellisimpien elementtien kuten tapahtumien ajallisen etenemisen ilmaisemiseen ja tapahtumien välisten loogisten yhteyksien lisäämiseen.

Seija Pekkalan kokoamassa katsauksessa paneudutaan suomalaisten Alzheimerin tautia sairastavien henkilöiden nimeämistoimintoihin. Dementiaa sairastavien henkilöiden määrän oletetaan kasvavan niin, että vuonna 2030 Suomessa on 130 000 keskivaikeaa tai vaikeaa dementiaa sairastavaa ihmistä, mikä on vajaat kolme prosenttia koko väestöstä. Seija Pekkala opastaa lukijaa kiinnostavasti tutustumaan semanttisen muistin rakenteisiin tavoitteenaan lisätä puheterapeuttien tietämystä semanttisesta muistista ja siitä, kuinka se voi vaurioitua dementiaassa.

Anu Klippi ja Liisa Ahopalo lähestyvät nimeämisen vaikeutta tarkastelemalla verbaalia ja ei-sanallista käyttäytymistä keskustelutilanteissa, joissa keskustelukumppaneista toisella nimeämisvaikeuden syynä on afasia. Kirjoittajat haluavat nostaa esiin ei-sanallisen käyttäytymisen merkityksen vuorovaikutustilanteissa ja erityisesti afaattisten henkilöiden kuntoutuksessa. Tutkimuksessa kuvatun afaattisen henkilön nimeämisen toimintamalli etenee ajallisesti itsekorjauksista erilaisten ei-sanallisten keinojen kautta keskustelukumppanin kanssa rakentuvaan interaktiiviseen korjausprosessiin.

Tutkijat toivovat, että toimintamalli otettaisiin nykyistä enemmän huomioon kuntoutuksessa ja omaisten ohjauksessa.

Neljännessä pääluvussa paneudutaan siihen, kuinka kuulovammat vaikuttavat puheen ja kielen kehitykseen. Ritva Takkinen tarkastelee viittomakielen omaksumista ensimmäisenä kielenä. Viittomakielen omaksumisen virstanpylväät asettuvat samoihin ajallisiin kohtiin kuin puhutun kielen. Eroja viittomakielen omaksumisen etenemisessä tulee esiin silloin, kun viittomakieli ei ole lapsen vanhempien ensimmäinen kieli. Tällöin vahvan ensikielen omaksumista tukevan kieliympäristön luominen on suuri haaste. Eila Lonka tarkastelee sisäkorvaistutetta käyttävien lasten puheen omaksumista ja Kerttu Huttunen kuulovammaisen henkilön puheen ymmärrettävyyttä. Suomessa on noin 140 lasta, joilla on sisäkorvaistute. Tutkimusten mukaan sisäkorvaistutteen varhainen asentaminen antaa lapselle mahdollisuuden hyötyä neuraalisen kehityksen herkkyyksikaudesta ja kuulohemoratojen muovautuvuudesta. Lisäksi varhainen sisäkorvaistutteen asentaminen voi vähentää sellaisten lasten puheen puutteellisuuksia, joilla on merkittävä kuulovamma. Puheen epätavallinen prosodia tai äänneiden kestojen horjuminen heikentää puheen ymmärrettävyyttä. Kuulovammaisten henkilöiden puheen ymmärrettävyyden taas tiedetään vaikuttavan kommunikoinnin tehokkuuteen, kanssaihmisien arvioon puhujasta ja jopa koulutuksellisiin ja työelämään liittyviin valintoihin. Koska varhain sisäkorvaistutteen saaneiden lasten määrä on vielä vähäinen ja istutteen käyttöikä lyhyt, laajempaa tietoa näiden lasten koulumenestyksestä on vielä vähän.

Viimeisessä luvussa Susanna Simberg ja Eeva Sala raportoivat pitkittäistutkimuksiaan opettajaksi opiskelevien äänihäiriöiden esiintyvyydestä, arvioinnista sekä ääniterapiaan ja/ tai foniatriisiin tutkimuksiin hakeutumisesta. Tutkimustulokset kannustavat terveydenhuoltoa ja erityisesti opiskelijaterveydenhuoltoa arvioimaan nykyistä aktiivisemmin sellaisten opiskelijoiden äänen laatua, jotka opiskelevat vaativaa äänenkäyttöä edellyttävään ammattiin. Arviointi ja siihen liitettävät ääniterapiainterventiot edellyttäisivät nykyistä huomattavampaa resurssointia opiskelijaterveydenhuoltoon ja myös työterveyshuoltoon. Kirjoittajat tuovat esiin myös vähäisen resurssoinnin vaikutukset. Sen lisäksi, että ääniongelmat vaikuttavat negatiivisesti yksilön elämänlaatuun, ne myös aiheuttavat yhteiskunnalle kustannuksia muun muassa työkyvyttömyysjaksojen muodossa. Vähäisenä negatiivisena vaikutuksena ei voitane myöskään pitää sitä, että opettajan dysfoninen ääni voi vaikuttaa epäsuotuisasti oppilaiden kuullun puheen prosessointiin.

Anu Klipin ja Kaisa Launosen toimittama teos kuljettaa lukijaa sujuvasti ja mielenkiintoisesti suomalaisen logopedisen tutkimuksen kiinnostuksen kohteissa ja avaa lukijalle innostavasti myös eri tutkimusten metodologisia ratkaisuja. Teos tuo selkeästi esiin myös tutkimustulosten sovellettavuuden kliinisiin käytäntöihin.

Alisa Ikonen, Helsingin yliopisto
alisa.ikonen@helsinki.fi